

régiek, de tapasztalható módosulás is. Említsük elsőként a szülők jóváhagyásának a megszerzését. „*Először járunk, utána jelenti be a fiú a szüleinek.*” Az udvarlás ügyét a szülőknél egyenesbe hozni nem egyformán megy. Egy-két generációnyi különbség a dolgok megítélésében különbségeket hoz elő.

A **jeles napokhoz fűződő udvarlási szokások** módosultak. A húsvéti locsolás még mindig jellemző, és lényegében a régi módon történik. Most sem kötelező az udvarlóra nézve, de a lány mégis elvárja. Az udvarló minden esetben kölnivel, mások gorombább formában, szódázzifonnal locsolnak. Egyik adatközlő azt mondja az elszenvető lányokról: „*Örüljön, hogy gondútunk rá!*”

A **májusfa** állításának szokása még él, a lányos házak zöme előtt ott lobognak a színes szalagok rajtuk. Az udvarló és a baráti köre állítja fel. Négy-öt méteres fenyőfát lopnak az erdőből, amelynek csak a tetején hagyják meg az ágakat. Krepp-papírból szalagokat vágnak, azt kötik rá, esetleg üres üvegeket. Ahol észreveszik, ott megvendégelik őket. A fát az apa vagy a fiútestvér bontja le.

Az **ajándékkal** kedveskedés nagy tartami változáson ment át Sokorópátkán. A búcsúi mézeskalácsszívtől nagyon messze jutott ez a dolog. Bővült az ajándékozási alkalmak köre is. A mai lány számíthat rá, hogy névnapján, születésnapján, karácsonykor, mikuláskor, húsvétkor, Bálint-napon és nőnapkor ajándékkal fog kedveskedni neki az udvarlója. Jeles naptól függetlenül is előfordul ma már az ajándékozás. Egy példa erre: „*Ez a pulóver is megtetszett nekem, a Z. meg csak úgy megvette.*” Ma megszokott ajándék a nyaklánc, a fülbevaló, az illatszer, a kazetta, a könyv. Ez a felsorolás a fiatalok anyagi viszonyainak mérhetetlen fejlődését mutatja. A lányok részéről történő viszonzás hasonló változásokat mutat. Az ajándékozási alkalmak a nőnapot kivéve ugyanazok. Az ajándékok értéke is hasonló: „*Olyanokat próbáltam megvenni, amikről tudtam, hogy szüksége volna rá vagy örülne neki.*”

A **szerenád** mint udvarlási forma teljesen kiment a divatból. Úgy látszik, egy generációnyi idő elég volt számára. Így vélekedik erről egyik adatközlő: „*A szerenádnak semmi jelentősége sincs. Ki is nevetné, aki énekelne az ablak alatt!*” A fiú ma már más módon is ki tudja fejezni érzelmeit és szándékait. A lány adatközlők szavai mögött az érződik, hogy nem is hiányolják ezt a formát.

Vehrer Adél

Varga Lajos, jázsági búcsúvezető (1855-1909)

Varga Lajos az ugyancsak jázsági „szentember”: Orosz István kortársa. De míg utóbbinak önéletrajza alapján ismert és hiteles az életrajza, Varga Lajosról ez nem mondható el. Alig van írásbeli adatunk, és ezért fontosnak tartom, hogy a 47 évvel ezelőtt még élőszóban gyűjtöttek közzétegyem. Adatközlőim jázsárok szállási öregek, köztük Vak Émán búcsúvezető voltak.

1855-ben született a mai Biharkeresztesen, amelyet akkor Mezőkeresztesnek neveztek. A református egyház születési anyakönyvében az 53. sorszámon szerepel. Apja: Varga Lajos, anyja: Bónis Eszter. Így megdőlt az a feltevés, hogy Debrecen szülötte, vagy hogy családi neve Csák lenne. Sem Debrecen, sem a mai Mezőkeresztes ref. anyakönyveiben 1844-1866 között nincs Varga Lajos vagy Csák nevezetű keresztelt. Biharkeresztesen kutattunk rokonság után, senkit sem találtunk.

Ő maga származásáról, ifjúságáról nem beszélt. Vak Émán búcsúvezető társának említette borozgatás közben: „Ha tudnátok ki vagyok, nem Lajos bácsi lennék nektek.”

Halála előtt, betegségében feleségének mondta: „Amit a *Jézus Szent szívének gyermeke* füzetben írtam, magamról írtam.” Az említett kis füzetke látszólag olyan, mint a többi „társulati ima- és ének-füzér.” Azokban sem ritkák a lelki épülésre elmondott „igaz történetek”. Ki gondolta volna a kortársak, a jámbor búcsúsok közül, hogy a szerző magáról vallott abban a néhány strófában, amely nekünk némi eligazítást nyújt. A verses életrajztörődék Álom és valóság címet viseli, és Jézus Szívének, mint a megtérés forrásának dicsérete akar lenni. Valójában Varga Lajos életének legjelentőségtebb szakaszát meséli el. A versben szereplő László maga a költő, akinek szülei jómódja a körösparti kúriában könnyelmű, pazarló ifjúságot biztosított. A fiatalok heje-hujjától a gazda nem sajnálta a bort. Így vetemedtek egy éjszaka arra, hogy a kastély közelében lévő temetőkápolnát válasszák mulatozásuk színhelyéül. László az utolsó pillanatban visszarettent a hely megszenteltetésétől és hazament. Álmában az égi seregektől körülvevett Krisztus Királyt látta, aki töviskoszorús szívét nyújtotta neki. Fenség és irgalom együtt. Az álomnak hatalmas dördülés vetett véget. A villámcsapás barátai halálát okozta. Ez után az esemény után Lászlónak nem volt maradása. Így jutott Kalocsára Jézus Szíve ünnepén, és katolikussá lett. Szülei kitagadták.

Áttérése a gyöngyösi Szent Bertalan Plébánia anyakönyvébe van bejegyezve 1872-ben. A jómód igazoltnak látszik, mert a születési anyakönyvi kivonat szerint apja földbirtokos. Csodálatos megtérésének históriáját viszont nem ismerik Biharkeresztesen, pedig egy istenítélet eseménye sokáig él az emberek emlékezetében. Valószínűnek kell tartanunk, hogy a valóság keveredik a költészettel. Varga Lajos költészete – különösen a Verses Szentírás – a szerző nem mindennapos irodalmi műveltségét bizonyítja. Régi tanítványai öregasszonyként is emlékeztek arra, hogy nagyon sok könyve volt, kölcsönzött is nekik. Áttérése után szakított mindazzal, ami múltjára emlékeztette volna. Elhagyta szülőföldjét, és mint idegen állított be Jászárokszállásra.

Bizonyos karmelita kapcsolatokra következtethetünk írásaiból. A Veses Szentírás közül karmelita eredetű legendákat, énekgyűjteményeiben ismételtlen megverseli a Karmel-hegyi skapuláré Boldogasszony dicséretét. Az 1940-es években hallott szóbeli közlés, hogy ő maga a karmelita rendhez tartozott volna megdőlt. Sem Grácban, sem Linzben nincs ennek írásbeli nyoma, ahol azokban az években a magyar noviciusokat képezték. Az 1860-as években a győri karmelita rendházban szigorú reformot hajtottak végre. Ezt a legtöbb rendtag nem vállalta, szétszéledtek az országban, hogy mint világi papok működjenek tovább. Nem lehetetlen, hogy Varga Lajos is ilyen valakivel kerülhetett kapcsolatba.

Az áttérést tartalmazó anyakönyvben Varga Lajos foglalkozásaként ez áll: docens. Nem kell arra a képesítésre gondolnunk, amit manapság várunk el egy tanítótól. Ez csak annyit jelent, hogy rendszeren egyházi megbízással elvállalta egy-egy falu, tanya-központ gyermekeinek oktatását – írásban, olvasásban, számolásban. Egyetlen – 1948-ban még élő – rokona: (Kiss Alajos szabó, Vámosgyörk) látta a „levelet”, amelyben az Egri Káptalan kinevezte tanítónak. Tanítóskodott Szentandrásán, Gyalogparton és az Ágói szőlőben. Egy itteni tanítványa így emlékezett: Több évig jártunk hozzá a néném-mel. Egyszerre tanított mindnyájunkat, s minden évben hallva a dolgokat, mindig többet jegyeztünk meg. Szerették a népek a szőlőben, mert úgy tudott énekelni, hogy megírhatta őket. Nem vetette meg a mulatságokat...Tanítványai menyecske korokban is felkeresték a „tanító urat”, akinek sokszor igen rosszul ment a sorsa. A kapott ajándékokért hálából rendszeren egy-egy verset írt. A két világháború alatt mind a takargatott kéziratok, mind a könyvei elkallódtak.

Fogacon is élt egy darabig, mint a Szent János kápolna gondnoka. Ezt a hivatalt nem sokáig viselte, mert nem jó gondnoknak bizonyult. Élete végéig szenvedélye maradt az ital, ezért nem volt soha pénze, olyankor sem, amikor később nyomtatványaiért az Egri Nyomdától szép összegeket kapott. A könnyelmű, mulatós vér benne

volt. Így esett meg azután, hogy a kápolna egyházi ruháiról az értékesíthető díszeket pénzé tette – értesültem Vak Émántól, akivel szívesen borozgatótt.

Jászárokszakállásra az 1870-es évek vége felé érkezett. Szorgalmasan ellátogatott Hornetzki Mari nénihez a házi ájtatosságokra. Különösen advent és nagybőjt szombatjain és a lourdes-i jelenések évfordulóin összejött egy-egy utca, falurész apraja-nagyja valamely buzgó családnál ájtatosságra, ahol alkalmas hely volt a gyülekezésre. Szívesen veszik, ha a lelkipásztor is velük tart, de a tapasztalat azt mutatja, hogy a pasztorációnak ezt a módját a legtöbb helyen – nem ismerve fel jelentőségét – sajnos mellőzik. Az ájtatosságot a hely előimádkozó embere, asszonya vezeti. Sokszor éjfélbe nyúlóan következnek egymás után a különböző olvasók, litániák, éneklések. Van, ahol szentírást is olvasnak. A közös éneklésnek rendszeresen az a módja, hogy az előénekes előénekel egy sort, a közösség pedig megismétli. Ez a résztvevőknek ünnepélyes lassúság.

Az árokszállási öregek szívesen felidéztek emlékezetükben a szőke, kékszemű, szakállas, szemüveges és magas termetű ember emlékét. Szinte kivétel nélkül el nem mulasztották megemlíteni: „nagyszerű ember volt”. Ki nem fogták hangja szépségének dicséretéből még azok is, akik már csak, mint gyermek hallhatták a templomban a hajnali misék után és a vasárnapi litániák előtt énekelni „Lajos bácsit”. Jó hangjával, megnyerő, barátságos modorával hamarosan lelke lett a házi ájtatosságoknak. Ezek kapcsán ismerkedett meg búcsúvezető társával, a jászladányi Orosz Istvánnal és élete párjával: Kiss Juliannával, akit 1882-ben vezetett oltárhoz Jászárokszálláson. (Anyakönyv 1882/47.)

Házasságkötése után már nem vállalt „állást”. Feleségével együtt jártak a búcsúkra. Énekeket, épületes történeteket írogatott és kinyomatva árusított. Nagy gondot fordított a propagandára, írásainak terjedését nem bízta a véletlenre. Feleségével együtt az egész nyarat otthonuktól távol töltötték. Pünkösdkor indultak, és csak Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepe után tértek haza. Nem volt mit félteniük, nyugodtan ott hagyhatták hónapszám a házat – jegyezte meg érdeklődésemre a 93 éves Szabó nagymama, akinek a szomszédjában laktak a Csokonai utcában. Nem volt semmijük. Gyakran láttak szükséget. A falu jószívűsége enyhítette ilyenkor az éhséget, mert azt is tudták róla, hogy az utolsó ruhadarabját is szívesen odaadná nélkülöző felebarátjának. Nem rótták fel a falubeliek, hogy szerette a bort. Pedig előfordult az is, hogy Szentkúton, búcsú idején, egy kis pénzre szert tévén, nem lehetett kicsalni a korcsmából. Részeg soha nem volt, és egy-egy mulatás után keményen vezekelt.

Házasságukból egy fiú születet. Változatos gyermekkor után – hiszen szüleivel állandóan úton volt – pincér lett. Az első világháború után szibériai fogságban halt meg.

Varga Lajos, mint búcsúvezető, sokfelé megfordult. Erre az általa szerzett énekes köszöntőkből következethetünk. Leggyakrabban Mátraverebély-Szentkutat kereste fel. Itt sátoruk is volt, – azaz kegytárgyakat, vallásos nyomtatványokat árusító bódé.

A fiatalon elhagyott apai házba egyszer tért vissza az édesanyjához. Egészen meszeszerűen hat, hogy csalódnia kellett az anyai szívben, mert az hosszú évek múltán sem bocsátott meg „pápisztává” lett fiának. 30 pengőt küldött ki az inassal és az üzenettel: nem akarlak látni! Ezt mesélte Vak Émánnak egyszer búfelejtő poharazgatás közben.

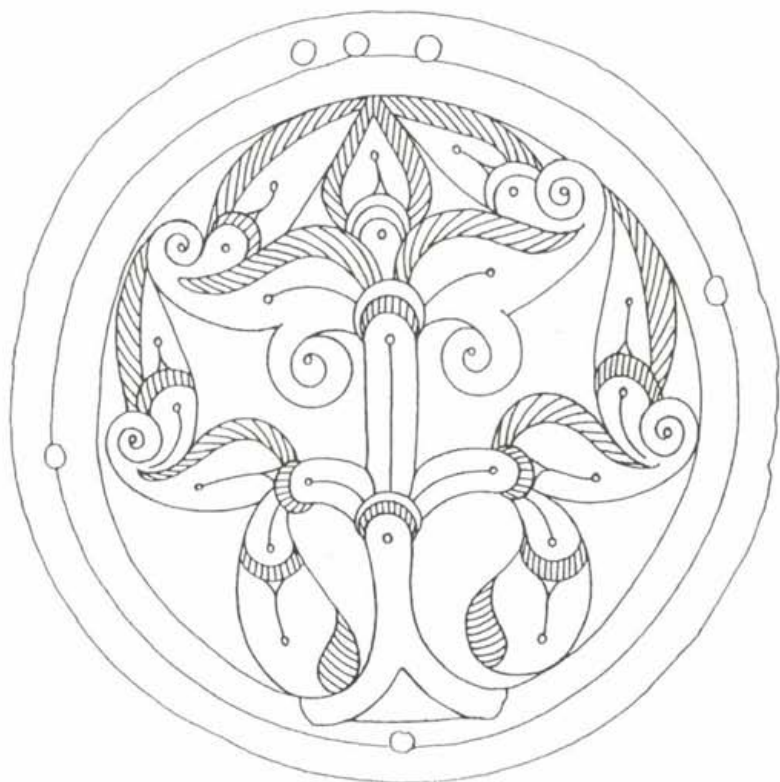
Ezzel megszakadt az utolsó hazafűző szál is, és Jászárokszállás befogadta. Élete összefonódott a jász parasztokeával. Irodalmi tevékenysége is az ő lelkivilágukhoz alkalmazkodott. Neveltetése, kálvinista hite minden egyébbe determinálta volna inkább, mint egy katolikus község vallásos parasztközösségének szószólójául búcsúkon, templomi-házi ájtatosságokon, lakodalmakon, keresztelőkön, halotti virrasztásokon. Írásai és az a hang, ahogyan megemlékeztek róla a faluban, mutatják, hogy Varga Lajos szerencsésen oldotta meg a beilleszkedést.

Jóllehet, bihari birtokán már megismerte a magyar falut, de a katolikus magyar paraszti lélek mélységével, gazdagságával, örömeivel és fájdalmával, problémáival a búcsúkon találkozott. Volt szíve-lelke a falu népéhez, ezért szerették. Pedig „úgy járt mint egy gróf”, és „szemüveget viselt”. De ezzel is úgy voltak a falusiak, mint az itallal: nincsen ember hiba nélkül. Buzgón vezetgette falujában a különböző vallásos társulatokat, ájtatosságokat, szebbnél szebb imádságokat, énekeket írva a társulati tagok számára. Valószínű kiadványainak témái alapján állította róla Szinnyei a Magyar írók élete és munkája című sorozatban tévesen, hogy róm. kat. pap.

Utolsó éveiben látása egyre romlott, és amikor Szent Antal könyvét írta, megvakult. Ezentúl „író”-nak diktált. Így készült főműve, a Verses Szentírás is, amelyet állítólag fiának mondott tollba. Senki sem tudta, mennyi ideig készült ez a hatalmas munka.

Szeme világának elvesztésével a búcsújárások nem szakadtak meg. Mátraverebélyt minden évben felkereste. A tüdővész felmorzsolta életét, és kívánsága szerint, felesége innen szállította Gyöngyösre 1909 júniusában. Ott akart örök nyugalomra térni, ahol élete döntő lépését tette, ahol katolikussá lett.

Dr. Lugossy Ilona

Korong életfa ábrázolással Anarcsról (Hornvák László rajza)